

Chương IX

CHÂU ĐẠI DƯƠNG

Bài 48. THIÊN NHIÊN CHÂU ĐẠI DƯƠNG

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

HS cần :

- Biết và mô tả được bốn nhóm đảo thuộc vùng đảo châu Đại dương.
- Hiểu được đặc điểm về tự nhiên của các đảo châu Đại Dương.
- Biết quan sát, phân tích các bản đồ, biểu đồ và ảnh để nắm được kiến thức.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

HS nắm vững :

- Tên và vị trí địa lí của bốn nhóm đảo chính thuộc vùng đảo châu Đại Dương.
 - Đặc điểm tự nhiên vùng đảo :
 - + Phân biệt hai kiểu đảo, sự khác nhau về địa hình giữa đảo núi lửa và đảo san hô.
 - + Khí hậu vùng đảo chịu ảnh hưởng mạnh của đại dương : mưa nhiều và chế độ nhiệt điều hoà quanh năm.
 - + Giới sinh vật có sự khác nhau giữa các đảo lục địa và đảo đại dương.
 - Đặc điểm dân cư và kinh tế : cần chú ý mật độ dân số và thành phần chủng tộc. Đa số các nước đều bé nhỏ, nên kinh tế đơn giản.
- Những khái niệm cần làm cho HS hiểu rõ :
- Các đảo châu Đại Dương là một bộ phận của châu Đại Dương.

Cách đây khoảng vài chục năm trở về trước, trên thế giới người ta hiểu châu Đại Dương là toàn bộ vùng đảo nằm ở trung tâm và phần tây Thái Bình Dương. Đại bộ phận các đảo ở đây là những đảo san hô và đảo núi lửa rất nhỏ bé, nằm rải rác trên một không gian rộng lớn. Tổng diện tích của tất cả các đảo vào khoảng gần 1 triệu km², bằng 1/50 diện tích bề mặt đại dương thuộc phạm vi vùng đảo nói trên. Bởi vậy, người ta mới gọi vùng đảo này là châu

Đại Dương. Châu Đại Dương lúc đó còn phân biệt với châu Úc (nay gọi là Ô-xtrây-li-a), bao gồm lục địa Ô-xtrây-li-a và một số đảo nhỏ xung quanh.

Sau này, người ta gộp hai châu lục nói trên vào một và gọi là châu Đại Dương.

– Phân loại các đảo châu Đại Dương :

Các đảo châu Đại Dương được phân thành : các đảo lục địa và các đảo đại dương. Đảo đại dương lại chia thành hai loại :

Đảo lục địa : là đảo được hình thành từ một bộ phận lục địa bị tách ra do phần đất nằm giữa đảo và lục địa bị đứt gãy, sụt lún, biển tràn ngập tạo thành eo biển hay biển hẹp. Ví dụ, đảo Ma-đa-ga-xca ở châu Phi, các đảo Niu Ghi-nê, Bi-xmác, Nu-ven Ca-lê-đô-ni thuộc nhóm đảo Mê-la-nê-di... Các đảo lục địa có kích thước lớn nhỏ khác nhau, trong đó có những đảo rất lớn như đảo Niu Ghi-nê rộng tới 888.000 km², nghĩa là lớn hơn 2,5 lần diện tích nước ta.

Đảo đại dương là những đảo xuất hiện giữa các đại dương, nằm rất xa bờ các lục địa. Các đảo này được hình thành do hai nguồn gốc khác nhau : một do hoạt động của núi lửa ngầm dưới đáy đại dương, tạo thành các đảo núi lửa và một do sự phát triển của san hô.

Các đảo núi lửa thường là những đảo núi cao. Ví dụ : các đảo thuộc quần đảo Ha-oai đều là những đảo núi cao. Trên đảo Ha-oai có ngọn Mô-na Loa cao tới 4170m.

Đảo san hô là những đảo rất nhỏ bé, được hình thành do các cấu tạo san hô phát triển trên các đáy biển nông (không sâu quá 50m, tức là nơi có ánh sáng xuyên tới) hoặc xung quanh các đảo núi lửa. Loại hình thành thứ hai này, trong điều kiện khu vực núi bị lún xuống từ từ thì san hô lại phát triển cao dần lên. Đến một lúc nào đó, khu vực núi được nâng lên, san hô lộ ra trên mặt, tạo thành đảo dạng vành khăn. Loại đảo dạng vành khăn ở giữa có một hồ nông, rất thuận lợi cho việc đánh bắt, nuôi trồng thủy sản. Đa số các đảo san hô là những đảo thấp, có bề mặt bằng phẳng.

– Vòng đai lửa Thái Bình Dương là vùng có hoạt động núi lửa, động đất, tạo thành một vòng đai bao quanh bờ Thái Bình Dương. Vòng đai này kéo dài từ quần đảo A-lê-ut ở bắc Thái Bình Dương, dọc theo bờ tây châu Mĩ sau đó đi qua các nhóm đảo Niu Di-lân, Mê-la-nê-di, các quần đảo In-đô-nê-xi-a, Phi-lip-pin, đảo Đài Loan, quần đảo Nhật Bản cho đến bán đảo Cam-sat-ca.

III – CÁC THIẾT BỊ DẠY HỌC CẦN THIẾT

– Bản đồ châu Đại Dương.

– Một số tranh, ảnh về cảnh quan tự nhiên, chủng tộc và hoạt động sản xuất của con người.

IV. GỢI Ý TIẾN TRÌNH THỰC HIỆN BÀI HỌC

1. Lời giới thiệu. Lời giới thiệu bài học có thể dựa vào lời dẫn ở đầu bài học.

2. Gợi ý tiến trình học bài

Hoạt động 1 :

GV cần treo bản đồ châu Đại Dương lên bảng. Nếu không có bản đồ, yêu cầu HS quan sát lược đồ 48.1 trong SGK. Tiếp đến hướng dẫn các em nghiên cứu các câu hỏi trong SGK, làm việc với lược đồ và trả lời các câu hỏi. GV cần tóm tắt và chỉ rõ trên bản đồ để HS theo dõi và ghi chép.

Dựa vào lược đồ 48.1, hãy xác định vị trí các chuỗi đảo thuộc châu Đại Dương.

– Nhóm đảo Mê-la-nê-di : nằm ở phía bắc và đông bắc lục địa Ô-xtrây-li-a, từ Xích đạo đến khoảng vĩ tuyến $23 - 24^{\circ}\text{N}$. Các đảo lớn là Niu Ghi-nê, Bi-xmác, Xô-lô-môn, Nu-ven Ca-lê-đô-ni ...

– Nhóm đảo Mi-crô-nê-di : nằm ở phía bắc và đông bắc Mê-la-nê-di, khoảng từ 10°N đến khoảng 28°B , nghĩa là trong vòng đai nhiệt đới. Đảo lớn là Gu-am.

– Nhóm đảo Pô-li-nê-di : nằm ở phía đông kinh tuyến 180° , thuộc vùng trung tâm Thái Bình Dương, khoảng từ $23 - 24^{\circ}\text{B}$ đến 28°N , trong vành đai nhiệt đới, ở phía nam lan tới vòng đai cận nhiệt đới của bán cầu Nam. Các đảo lớn là Ha-oai, Hô-nô-lu-lu trong quần đảo Ha-oai, Vi-ti Lê-vu, ... trong quần đảo Phi-gi.

– Đảo Niu Di-lân.

Hoạt động 2 :

GV hướng dẫn HS xác định vị trí các trạm có trên lược đồ, đọc và phân tích chế độ nhiệt, chế độ mưa và lượng mưa của từng trạm và rút ra đặc điểm. Rõ ràng là, chế độ nhiệt của các trạm, nhất là ở hai trạm Gu-am và Nu-mê-a rất điều hoà. Tổng lượng mưa ở cả hai trạm đều cao. Từ đây, yêu cầu HS giải thích, sau đó GV tóm tắt các ý chính và giải thích.

GV tổ chức cho HS làm việc theo nhóm để nghiên cứu nội dung SGK, xác định mối quan hệ qua lại giữa khí hậu và thực vật – động vật trên các đảo của

châu Đại Dương, từ đó, yêu cầu các nhóm giải thích vì sao các đảo châu Đại Dương lại là các "thiên đàng xanh".

GV tổ chức cho các nhóm HS đọc và phân tích vị trí địa lí của lục địa Ô-xtrây-li-a trên lược đồ 48.1 để nắm vững các yếu tố tự nhiên ảnh hưởng đến việc hình thành đặc điểm khí hậu của lục địa này. Sau đó, yêu cầu đại diện các nhóm phát biểu ý kiến trả lời câu hỏi trong SGK :

Dựa vào hình 48.1 và kiến thức đã học, giải thích vì sao đại bộ phận lục địa Ô-xtrây-li-a là hoang mạc.

V – GỢI Ý TRẢ LỜI MỘT SỐ CÂU HỎI KHÓ

Câu hỏi 1. Cho biết nguồn gốc hình thành các đảo của châu Đại Dương :

- Chuỗi đảo núi lửa : Mê-la-nê-di.
- Chuỗi đảo san hô : Mi-crô-nê-di.
- Chuỗi đảo núi lửa và san hô : Pô-li-nê-di.
- Đảo lục địa : Niu Di-lân.

Câu hỏi 2. Nguyên nhân nào đã khiến cho châu Đại Dương được gọi là "thiên đàng xanh" của Thái Bình Dương.

Phần lớn các đảo và quần đảo của châu Đại Dương có khí hậu nóng ẩm và điều hoà. Mưa nhiều, rừng xích đạo xanh quanh năm hoặc rừng mưa nhiệt đới phát triển xanh tốt, đặc biệt là các rừng dừa ven biển đã khiến cho các đảo và quần đảo châu Đại Dương được gọi là "thiên đàng xanh" của Thái Bình Dương.

Câu hỏi 3. Tại sao đại bộ phận lục địa Ô-xtrây-li-a có khí hậu khô hạn ?

Chí tuyến Nam đi qua giữa lãnh thổ lục địa Ô-xtrây-li-a, nên đại bộ phận lãnh thổ lục địa Ô-xtrây-li-a nằm trong khu vực áp cao chí tuyến, không khí ổn định khó gây mưa.

Phía đông lục địa Ô-xtrây-li-a lại có dãy Trường Sơn nằm sát biển chạy dài từ bắc xuống nam chắn gió từ biển thổi vào lục địa gây mưa ở sườn đông Trường Sơn, nhưng hiệu ứng phơn làm cho lượng mưa phía sườn chắn gió giảm dần theo chiều từ đông sang tây, làm cho khí hậu của phần lớn lục địa Ô-xtrây-li-a là khô hạn.